

EQUALITY

EQUITY

Als een toets voor een student met een functiebeperking onvoldoende toegankelijk is, kan de student de toets niet of onvolledig maken.

Toetsen en toetssystemen onvoldoende toegankelijk voor studenten met beperking

■ Ellen van Veen

Ellen van Veen (MSc) is adviseur bij het Expertisecentrum Inclusief Onderwijs (ECIO).
E-mail: ellen.vanveen@ecio.nl

■ Lies Leijts

Drs J.I.A. Leijts (M. SEN) voorzitter van het Landelijke Overleg Studentendecanen in het hbo (LOShbo), tevens studentendecaan bij Fontys Hogescholen. E-mail: voorzitter@LOShbo.nl

Het doel van toetsen is het juist beoordelen van de kennis en/of vaardigheden van studenten. Als een toets voor een student met een functiebeperking onvoldoende toegankelijk is, kan de student de toets niet of onvolledig maken. Een juiste beoordeling van opgedane kennis en/of vaardigheden is dan niet mogelijk. ECIO (Expertisecentrum Inclusief Onderwijs) en LOShbo (Landelijke Organisatie van Studentendecanen in het hoger beroepsonderwijs) signaleren, na gesprekken met studenten, onderwijsprofessionals en toetsontwikkelaars, twee problemen: (1) Toetsontwikkelaars en onderwijsprofessionals zijn vaak niet bekend met elkaars knelpunten en mogelijkheden om studenten met een functiebeperking een gelijkwaardige toegang te bieden bij het afnemen van toetsen, (2) Bij het ontwikkelen van toetsen en digitale toetssystemen wordt veelal niet aan de voorkant rekening gehouden met toegankelijkheid. Hoe zorgen we ervoor dat toetsen en toetssystemen studenten niet langer onnodig blijven belemmeren?

Studeren met een functiebeperking

Gezien het aantal studenten dat vanwege ontoegankelijkheid belemmeringen ervaart tijdens de studie, is actie vereist. Uit de Monitor beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2022 blijkt dat 34 procent van de hoger onderwijs studenten een functiebeperking heeft, waarvan 39 procent – dus 1 op de 10 studenten – belemmeringen ervaart tijdens de studie (Van den

Broek et al., 2022). Dit zijn bijvoorbeeld studenten met dyslexie, psychische problemen of een lichamelijke beperking. 42 procent van de studenten met een functiebeperking gebruikte in 2022 voorzieningen bij toetsing, zoals extra tijd of voorleessoftware. Bijna een kwart van hen is ontevreden over de voorzieningen. Dit laat zien dat toetsen niet van zichzelf volledig toegankelijk zijn.

Belemmeringen die studenten ervaren zijn uiteenlopend. Zo kan een student met dyslexie of met ASS (autismespectrumstoornis) vastlopen doordat toetsvragen te veel tekst bevatten of doordat de student vragen anders interpreteert dan bedoeld. En een student met een motorische beperking kan belemmerd worden in het beantwoorden van toetsvragen op papier of via de computer of in het bereiken van de toetslocatie.

Ervaringen van Marcus, 2e jaars student Pabo

Marcus' studie verloopt goed. Hij zit op een kleinschalige opleiding waardoor iedereen hem kent en met hem wil meedenken als dat nodig

is. Marcus ziet voor 5 procent. Daarom heeft hij baat bij vergrote teksten in toetsen en de mogelijkheid tot inzoomen bij digitale toetsen. Bij bepaalde toetsen ervaart hij belemmeringen, met name bij toetsen die niet door zijn onderwijsinstelling zelf zijn gemaakt. "De toelatingstoetsen waren misschien wel de naaste toetsen die ik ooit heb moeten maken. De toetsen moesten we maken met een speciaal programma waarbij je niet kon inzoomen. Daarbij was het scherm ook kleiner dan normaal. Ik moest daardoor krommer zitten om het te zien. Je rug gaat op den duur wel pijn doen." Marcus' tip aan toetsmakers is om het altijd mogelijk te maken om in te zoomen. Spraaksoftware gebruikt hij zelf niet, maar dat is voor anderen weer heel belangrijk. "Als docent, maar ook als toetsmaker, is het belangrijk om in gesprek te gaan met studenten over wat zij nodig hebben", vindt Marcus. Studenten hebben verschillende behoeftes en het is daarom belangrijk dat hier vooraf al over nagedacht wordt.

Toegankelijk toetsen is wettelijk vereist

Ontoegankelijke toetsen leiden tot ongelijkheid en dat is wettelijk verboden. De Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (Wgbh/cz) verbiedt discriminatie op grond van een functiebeperking. Concreet betekent dit dat aan studenten die toegankelijkheidsproblemen ervaren, zoals Marcus, doeltreffende aanpassingen moeten worden geboden. Dit wil zeggen dat de aanpassing het probleem waar de student tegenaan loopt wegneemt. Hierbij is het tevens voorwaarde dat het toetsen van de competenties gelijk blijft en de aanpassing geen onevenredige belasting vormt voor de onderwijsinstelling. Het is dus zeker niet de bedoeling dat de inhoud van de toetsen makkelijker worden gemaakt voor studenten met een functiebeperking. Het gaat er juist om dat we de vaardigheid van studenten toetsen en niet de functiebeperking. Dat laatste is nu nog wel vaak het geval. Als Marcus een toetsvraag niet kan beantwoorden omdat de vraag niet

In het VN-verdrag staat dat alle onderdelen van een onderwijs-systeem toegankelijk moeten zijn voor personen met een functiebeperking. Dit geldt dus ook voor toetsen en examens.

leesbaar is voor hem, dan zegt dat niks over zijn kennis en/of vaardigheden.

Sinds 2016 geldt in Nederland het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Het doel van dit internationale verdrag is het creëren van een inclusieve samenleving. Over onderwijs staat in het VN-verdrag dat alle onderdelen van het onderwijssysteem toegankelijk moeten zijn voor personen met een functiebeperking. Dit geldt dus ook voor toetsen en examens. Dit heeft tot gevolg dat onderwijsinstellingen niet alleen aanpassingen moeten doen wanneer een student dat nodig heeft (reactief), maar ook dat instellingen de algemene toegankelijkheid in het onderwijs moeten verhogen (proactief). Onderwijsinstellingen en toetsmakers moeten daarom niet alleen individuele aanpassingen doen op verzoek, maar ook streven naar voor alle studenten zo toegankelijk mogelijke toetsen.

Voor de digitale toegankelijkheid in onze samenleving en dus ook voor online toetsapplicaties geldt aanvullende wet- en regelgeving. Sinds september 2020 is de Europese richtlijn over digitale toegankelijkheid van kracht. De EU verplicht overheidsorganen, waaronder ook door de staat gefinancierde onderwijsinstellingen, om toegankelijke content, conform de WCAG 2.2-richtlijnen te publiceren. Vanaf juli 2025 geldt tevens de European Accessibility Act (EAA). Deze stelt dat digitale diensten en producten van overheid en bedrijven toegankelijk moeten zijn. Voor online toetsen gaan deze richtlijnen dus op korte termijn ook gelden.

Verschillende betrokkenen belangrijk voor toegankelijkheid

Ondanks bovengenoemde wet- en regelgeving ervaren studenten met een functiebeperking toegankelijkheidsproblemen bij toetsen. Op basis van uitwisseling met studenten, onderwijsprofessionals en toetsprofessionals constateren ECIO en LOShbo dat werken aan toegankelijkheid, zowel reactief als proactief, verbeterd kan worden en dat verschillende partijen hierbij een

rol spelen. Onderwijsinstellingen zijn voor het verbeteren van de toegankelijkheid van toetsen namelijk deels afhankelijk van externe toetsontwikkelaars en leveranciers van toetssystemen. Zo zijn er landelijke kennistoetsen, zoals de toelatingstoetsen voor de Pabo waar Marcus ervaring mee heeft, die niet door de opleiding zelf worden ontwikkeld maar door een externe toetsontwikkelaar. Ook maken onderwijsinstellingen steeds vaker gebruik van digitale toetssystemen waarin studenten toetsen maken. Onderwijsinstellingen zijn afhankelijk van de aanpassingen en voorzieningen die de externe toetsontwikkelaar toestaat en de functionaliteiten die beschikbaar zijn in het digitale toetsstelsel. Soms is dit enkel het verlengen van de toetstijd. Hier zijn lang niet alle studenten met een functiebeperking bij gebaat. Zij lopen hierdoor vast bij toetsen, lopen studievertraging op of worden zelfs niet toegelaten tot hun gewenste opleiding; hoewel deze studenten misschien best de eigenschappen en talenten hebben om bijvoorbeeld een goede leraar te worden. Door de beperkte mogelijkheden in aanpassingen bij landelijke kennistoetsen en digitale toetssystemen

Over ECIO en LOShbo

- Het Expertisecentrum inclusief onderwijs (ECIO) adviseert en ondersteunt universiteiten, hogescholen en het mbo bij het inclusiever maken van het onderwijs. Zodat alle studenten optimaal kunnen studeren met een opleiding van hun keuze en kunnen doorstromen naar een baan die bij hen past: leren zonder belemmering.
- LOShbo is de Landelijke Organisatie van Studentendecanen in het Hoger Beroepsonderwijs en heeft onder andere als doel het bijdragen aan een gunstig studenten (voorzieningen-) beleid binnen het hoger beroepsonderwijs.

men kan een onderwijsinstelling niet voldoen aan de verplichtingen vanuit de wet en wordt de student onnodig belemmerd.

Knelpunten en mogelijkheden niet bekend

LOShbo en ECIO zijn met een aantal toetsontwikkelaars in gesprek gegaan over dit probleem. Hieruit bleek dat zij vaak niet op de hoogte zijn van belemmeringen bij deze toetsen of zelf ook afhankelijk zijn van de functionaliteiten in een extern digitaal toetssysteem. Dit eerste komt omdat casuïstiek veelal intern op de onderwijsinstelling wordt besproken, maar de knelpunten niet worden gemeld bij de toetsontwikkelaars. Hierdoor kunnen zij niet in actie komen. Er is dus geen onwil, maar onwetendheid. Daarnaast bieden de toetsontwikkelaars soms wel meer mogelijkheden tot voorzieningen aan dan dat onderwijsinstellingen denken. Bij sommige toetsen kunnen studenten niet alleen extra toetstijd krijgen, maar de toetsen ook in een apart lokaal maken of op een groter beeldscherm. Hierover is dus onwetendheid bij de onderwijsinstellingen.

De toetsontwikkelaars toonden tijdens de gesprekken grote betrokkenheid bij het thema. Echter, de communicatie vindt tot nu toe teveel binnen de eigen kring plaats. De uitdaging ligt dus in het betrekken van de hele keten rondom toetsing. Om samen verder te kunnen werken aan inclusiever onderwijs roepen ECIO en LOShbo op om toetsmakers en onderwijsinstellingen, bijvoorbeeld de studentendecanen, vaker met elkaar in gesprek te laten gaan om ervaringen te delen. Dit kan met vertegenwoordigende organisaties in een ketenoverleg. Ook het landelijk netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren, gefaciliteerd door ECIO, kan hiervoor dienen. Zo kunnen knelpunten bekend worden en kan er samen gekeken worden naar oplossingen, binnen of buiten het huidige aanbod van de toetsontwikkelaar.

Toegankelijkheid als voorwaarde

Zowel onderwijsinstellingen als externe toetsontwikkelaars en leveranciers van digitale toets-

Landelijk Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren

ECIO faciliteert sinds 2018 het Landelijk Netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren voor het hoger onderwijs en het mbo. In dit netwerk, met inmiddels meer dan 120 leden, maken onderwijs- en toetsprofessionals zich sterk voor meer mogelijkheden voor het aanbieden van alternatieve toetsvormen en ondersteuning aan studenten met een functiebeperking. Ook delen zij kennis, good practices en knelpunten met elkaar om te komen tot toegankelijke toetsing en examinering. Dit heeft onder andere geleid tot de publicaties 'Aan de slag met de motie – Geef toegankelijk toetsen de ruimte' en 'Draagvlak creëren voor toegankelijk toetsen en examineren'.

Meer informatie

Meer informatie over onder andere wettelijke kaders, voorbeelden van alternatieve toetsing en het netwerk Toegankelijk Toetsen en Examineren vindt u op de website van ECIO (<https://ecio.nl/themas-inclusief-onderwijs/toegankelijk-toetsen-en-examineren/>).

systemen hebben een verantwoordelijkheid in het creëren van toegankelijke toetsen. Het is dan ook van belang dat zij op de hoogte zijn van de wettelijke kaders en deze ook naleven. Het Ministerie van OCW zou, als opdrachtgever van de landelijke kennistoetsen en in lijn met landelijke wet- en regelgeving, toegankelijkheid als voorwaarde moeten stellen bij het geven van de opdracht en de uitvoering hiervan moeten monitoren. Daarmee eisen zij van de toetsontwikkelaars om al aan de voorkant na te denken over het creëren van toegankelijke toetsen. Ditzelfde zouden onderwijsinstel-

lingen en toetsontwikkelaars moeten doen bij aanbestedingen van digitale toetssystemen, zodat ook leveranciers van toetssystemen proactief aan toegankelijkheid werken. Daarnaast moeten toetsen en toetssystemen, in lijn met het VN-verdrag Handicap, ontwikkeld worden in samenspraak met de potentiële gebruikers, waaronder studenten met een functiebeperking. Daarbij kan worden gedacht aan het opzetten van testgroepen bestaande uit ervaringsdeskundige studenten. Daarnaast is betere informatievoorziening en communicatie tussen onderwijsprofessionals en toetsprofessionals nodig om huidige knelpunten en oplossingen beter in kaart te brengen. Zo werken we proactief en reactief aan toegankelijke toetsing en voorkomen we dat we jaren vastzitten aan toetsen en toetssystemen die studenten met een beperking onnodig en onrechtvaardig belemmeren. ■

- Scheeren, L. & Schreurs, M. (2022). Jaarrapport studeren met een ondersteuningsbehoefte 2022 - Analyse Nationale Studenten Enquête (NSE). Geraadpleegd van Analyserapport NSE 2022 | Tevredenheid studenten met ondersteuningsbehoefte - ECIO
- Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) versie 2.2. Geraadpleegd van <https://www.w3.org/WAI/standards-guidelines/wcag/new-in-22/#introduction-timeline-comments>
- Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte (2003, 3 april). Informatie van het College voor Arbeidszaken over de Wet gelijke behandeling op grond van handicap en chronische ziekte. Geraadpleegd van: https://vng.nl/files/vng/vng/Documenten/Extranet/Marz/CVA/handicap_en_chronisch_zieken.pdf

Referenties

- Broek, A. van den, Termorshuizen, T., & Cuppen, J. (2022). Monitor Beleidsmaatregelen hoger onderwijs 2021-2022. Nijmegen: ResearchNed.
- Committee on the rights of persons with disabilities (2016). General comment no. 4 (CRPD/C/ GC/4 - §22). United Nation: Convention on the rights of persons with disabilities. Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, New York, 13-12-2006 (VN-Verdrag). Geraadpleegd van: wetten.nl - Regeling - Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap - BWBV0004045 (overheid.nl)
- European Accessibility Act. European Commission. Geraadpleegd van <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L0882>